

Protocol (meer)
begaafdheid

Obs De Waterlelie

Inhoud

Inleiding	4
Signalering	5
Werkwijze bij aanmelding van een nieuwe leerling.....	6
Diagnostiek	7
Leerlingbegeleiding	8
Compactingrichtlijnen.	8
Eerste leerlijn:.....	8
Tweede leerlijn:	8
Suggesties voor verrijking.....	8
De groene lijn.....	9
Evaluatie	10
Bijlage 1: Signalering.....	11
Ontwikkelingskenmerken en leereigenschappen	12
Bijlage 2: Onderpresteren	13
Bijlage 3: Stappenplan	14

Inleiding

In dit protocol wordt aangegeven welke stappen achtereenvolgens gezet moeten worden om leerlingen die op één of meer ontwikkelingsgebieden meer dan gemiddeld begaafd zijn optimaal te begeleiden binnen onze school.

Als school vinden wij dat alle leerlingen de mogelijkheid moeten hebben een ononderbroken ontwikkeling door te maken. In geval van meer begaafdheid zijn daarvoor aanpassingen nodig. Onze voorkeur gaat uit naar begeleiding binnen de groep, onder begeleiding van de eigen groepsleerkracht. Tevens krijgen deze leerlingen een keer in de week coaching in hun leerproces, door een leerkracht buiten de groep. Binnen ons onderwijs worden leerlingen op hun mogelijkheden aangesproken. Dit geldt ook voor de meer begaafde leerlingen. Onder meer begaafdheid verstaan we zowel hoogbegaafde leerlingen als leerlingen die niet hoogbegaafd zijn, maar die wel duidelijk meer aankunnen. In dit protocol geven we aan op welke manier we daar invulling aan geven.

Signalering

Signalering vindt plaats op de volgende manieren:

- 1) Informatie n.a.v. de oudervragen lijst (SLO) die ouders invullen bij de intake van kleuters. Na het kennismakingsgesprek met de leerkracht, leveren ouders de SLO-vragenlijst in bij directie of intern begeleider samen met de intake en inschrijfformulieren, tijdens de meedraaiperiode.
Informatie middels overdracht van de vorige leerkracht.
- 2) Observaties door de leerkracht (zie bijlage 1: signalering)
- 3) Schoolprestaties:
 - Voor groep 1 en 2 monitoren en bijhouden van de leerlijnen.
 - Vanaf groep 3 methode gebonden toetsen en toets uitslagen Cito
- 4) Werkhouding en sociaal-emotionele ontwikkeling:
Groep 5 t/m 8 kanjertraining: 2 keer per jaar worden door leerlingen de leerlingen vragenlijsten ingevuld (in november en mei), een keer per jaar worden de veiligheidsvragenlijsten door leerlingen ingevuld (voor de herfstvakantie). Een keer per jaar wordt er voor de groepen 3 t/m 8 een sociogram ingevuld door de leerkrachten (voor de herfstvakantie).
- 5) Informatie middels oudergesprekken.
- 6) Signalen van onderpresteren (zie bijlage 2: onderpresteren)

N.B.) Bij punt 3 en 4 kan de IB-er een rol spelen doordat zij een leerling opmerkt uit de groepsbesprekingen en/of opvallende hoge Cito scores.

Signalering vindt per definitie plaats onder alle leerlingen en is een continu proces dat start voor binnenkomst van de leerling in groep 1 tot en met de hogere groepen. Om te bepalen welke leerlingen een aangepast leeraanbod krijgen wordt gebruik gemaakt van meerdere bronnen en/of verschillende betrokkenen. Om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de eventuele begaafdheid en zijn/haar behoeften aan begeleiding en ondersteuning worden objectieve en subjectieve gegevens systematisch verzameld. Voor de signalering van (hoog)begaafdheid hanteren alle leerkrachten een eenduidige werkwijze.

Signaleren is actief bewust kijken:

- Kijken naar intelligentie – talent
- Kijken naar creativiteit – oorspronkelijkheid
- Kijken naar taakgerichtheid – eigenheid

Kader van ontwikkeling Parnassys voor midden en bovenbouw. Kritisch denken, analytisch denken, creatief denken.

Objectieve gegevens

Objectieve gegevens zijn bijvoorbeeld prestaties in de klas, resultaten bij (door)toetsen, DLE-scores en vaardigheidsscores. Hoewel hoge prestaties een indicatie voor begaafdheid zijn, bieden alleen prestaties hier geen uitsluitend over. Diverse factoren kunnen van negatieve invloed zijn, waardoor prestaties lager zijn dan op grond van het aanwezige potentieel verwacht mag worden. Bij de interpretatie van behaalde resultaten dienen dergelijke aspecten altijd te worden meegenomen.

Subjectieve gegevens

Subjectieve gegevens zijn gebaseerd op het beeld dat de leerkracht, ouders, de leerling zelf, medeleerlingen of andere betrokkenen binnen en buiten de school hebben.

Uiteraard kan een intelligentieonderzoek door een bevoegde in geval van twijfel aanvullende informatie bieden. Interviews, gesprekken, vragenlijsten, informatie over de voorschoolse ontwikkeling, vermoedens en herkenning door ouders of andere (hoog)begaafden en observatiegegevens kunnen allemaal een waardevolle aanvulling leveren om tot een totaalbeeld van de individuele leerling te komen.

Signaleren bij kleuters

Er wordt bij kleuters niet over hoogbegaafdheid gesproken, daarvoor moet de ontwikkeling wat verder en breder zijn. Er is sprake van een ontwikkelingsvoorsprong als een kleuter op één of meerdere ontwikkelingsgebieden duidelijk voorloopt, vergeleken met leeftijdsgenoten. Deze kinderen bevinden zich eerder in de kleuterfase en zijn ook weer eerder kleuter-af. In de bijlage is een overzicht opgenomen met ontwikkelingskenmerken en leereigenschappen (zie bijlage 1: ontwikkelingskenmerken en leereigenschappen). Het werken met jonge leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong vraagt om stimulerend signaleren, breed en doelgericht plannen, uitdagend differentiëren, coachend begeleiden en procesgericht evalueren.

Werkwijze bij aanmelding van een nieuwe leerling

Bij aanmelding (liefst een aantal weken voordat het kind daadwerkelijk op school begint) van een nieuwe leerling wordt door de ouders/verzorgers een intakevragenlijst ingevuld opdat alle kinderen vroegtijdig in beeld zijn. De intakevragenlijst kleuters wordt daarvoor gebruikt. De groepsleerkracht van de school vult de lijst in op het moment dat het kind ongeveer 4 tot 6 weken op school zit. Het is belangrijk dat eventuele signalen op een goede manier worden gerangschikt en geïnterpreteerd. Een instrument voor signalering is daarom een instrument waarmee nog niet wordt vastgesteld of het hier een hoogbegaafde leerling betreft. Het is een instrument waarmee bepaald kan worden of er voldoende indicaties zijn om een onderzoekstraject op te starten gebaseerd op vermoedens van hoogbegaafdheid. Niet voor ieder bij wie men begaafdheid vermoedt is het werkelijk noodzakelijk een uitgebreid intern onderzoek te doen, en niet voor ieder hoogbegaafd kind is het noodzakelijk de fase van signalering nog te doorlopen. Het is voor alle leerkrachten prettig om te kunnen beschikken over meer op de ontwikkeling gerichte informatie, of dit nu een ontwikkelingsvoorsprong of een ontwikkelingsachterstand betreft. (zie bijlage 3: stappenplan)

Diagnostiek

Nadat de procedure voor signalering is doorlopen, moet worden besloten in hoeverre het wenselijk is vervolgstappen op het gebied van diagnostiek te zetten. Deze stappen worden gezet met behulp van het instrument dat ook voor de fase van signalering is gebruikt (SLO vragenlijst/leerlijn kader van ontwikkeling). Tijdens de fase van diagnostiek wordt informatie verzameld waarmee een nauwkeurig beeld wordt verkregen van de leerling. Uitgangspunt daarbij is dat alleen die informatie wordt verzameld die relevant is om uitspraken te kunnen doen over het functioneren van de leerling op school, het instrument geeft geen indicatie over het IQ van een leerling. Een IQ-onderzoek is slechts in een beperkt aantal gevallen wenselijk of noodzakelijk.

Leerlingbegeleiding

Compactingrichtlijnen.

Om schoolbreed een doorgaande lijn te creëren in de wijze waarop meer begaafde en hoogbegaafde leerlingen de reguliere lesstof verwerken. Maken we gebruik van uitgangspunten voor de eerste en tweede leerlijn.

Eerste leerlijn:

- intelligente of begaafde kinderen zonder grote didactische voorsprong
- kinderen die bijzonder getalenteerd zijn in slechts één vakgebied

In de eerste leerlijn wordt vooral de hoeveelheid oefenstof in de reguliere methode verrijkt. Deze oefenstof bestaat voornamelijk uit pluswerk vanuit het methodeaanbod.

Tweede leerlijn:

- intelligente of begaafde leerlingen bij wie een ruime didactische voorsprong is geconstateerd
- hoog intelligente of hoogbegaafde leerlingen die vervroegd zijn doorgestroomd

Leerlingen van de eerste en tweede leerlijn doen zoveel mogelijk mee met de interactieve gedeelten van de lessen. Maar vooral voor de leerlingen van de tweede leerlijn is het niet altijd zinvol om bijv. aan de instructie mee te doen.

De vrijgekomen tijd kan gevuld worden met een structureel verrijkingaanbod. Er wordt gewerkt met de zogenaamde Groene lijn voor zowel rekenen als taal.

Suggesties voor verrijking.

Keuze leerstofjaarniveau, vakgebied en leerlijn, incidenteel of structureel inzetbaar materiaal.

Eerste leerlijn:

- sluit aan op de reguliere lesstof
- verwerking op een hoger niveau
- inhoud, vormgeving en werkvorm is aantrekkelijk

Tweede leerlijn:

- leerstof is afgestemd op de specifieke leer- en persoonlijkheidseigenschappen van de hoogbegaafde leerling
- kan kerndoelen van het basisonderwijs overstijgen

Incidenteel: materiaal is inzetbaar op korte verrijkingsmomenten.

Structureel: materiaal inzetten gedurende een langere tijd en is een vast onderdeel van de weektaak in een bepaalde periode.

Hiervoor gebruiken we de Groene Lijn.

De groene lijn

We hebben een leerlijn voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen, of voor de leerlingen die buiten de reguliere lessen om meer uitdaging aankunnen. De leerlijn is op dit moment in gebruik voor de groepen 3 t/m 8. De leerlijn blijft constant in ontwikkeling.

De leerlingen die hiervoor in aanmerking komen (n.a.v. bovenstaande gegevens) krijgen een eigen map in de klas. In deze map bevinden zich opdrachten en kopieën die leerlingen kunnen gebruiken. Verder beschikt de school over twee kasten waarin al het materiaal opgeborgen ligt. De leerlingen mogen zelfstandig het werk ophalen waar ze mee bezig willen gaan binnen, of als de opdrachten zich ervoor lenen, buiten de groep. De leerlingen creëren samen met de leerkracht tijd voor het werken met de Groene lijn door te compacten binnen de groep. Door opdrachten en/of delen van de instructie, binnen de reguliere lesstof te schrappen, houden ze voldoende tijd over om te werken met de Groene lijn. De leerlingen worden 1 keer in de week begeleid tijdens hun werkproces door een leerkracht buiten de groep. Deze leerkracht monitort, begeleidt en evalueert het proces met de leerlingen. Tevens wordt er regelmatig geëvalueerd met de groepsleerkracht.

Evaluatie

Mochten er vermoedens van een ontwikkelingsvoorsprong zijn dan volgt er een evaluatiegesprek met de ouders op korte termijn (6 weken) naar aanleiding van de intakevragenlijst kleuters. En naar aanleiding van de ingevulde leerkrachtenvragenlijst. In het gesprek wordt besproken of het beeld dat zowel ouders als leerkracht van het kind hebben ook daadwerkelijk klopt. Het kind wordt door de eigen leerkracht van de groep begeleidt in het leerproces en wordt middels leerlijnen kleuters gevolgd en gemonitord. De groepsleerkracht biedt onderwijs op maat Tijdens de oudergesprekken worden ouders op de hoogte gehouden over het verloop van dit proces. Leerlingen van de groepen 3 t/m 8 werken middels de Groene lijn. Dit wordt naast de groepsleerkracht in de klas, tevens geëvalueerd en gemonitord door een leerkracht buiten de klas. De voortgang en bevindingen worden door de groepsleerkracht met de kinderen maar ook met de ouders besproken tijdens de oudergesprekken. Eventueel wordt de leerstof op maat aangepast en/of bijgesteld.

Bijlage 1: Signalering

Het belangrijkste kenmerk van hoogbegaafdheid is een hoge intelligentie. Gangbaar is dat we mensen met een IQ-score tussen de 115 en 130 zeggen dat ze kunnen komen tot prestaties op begaafd niveau. Van personen met een IQ-score vanaf 130 punten zeggen we dat ze kunnen komen tot prestaties op hoogbegaafd niveau. Op de basisschool is de IQ-score van kinderen meestal onbekend. Er zijn echter bepaalde kenmerken die vanaf de kleuterleeftijd bij hoogbegaafde kinderen zichtbaar zijn. Deze kenmerken kunnen de eerste signalen zijn die op hoogbegaafdheid wijzen. De kenmerken kunnen onderscheiden worden in leer- en persoonlijkheidseigenschappen.

Leereigenschappen:

- snel van begrip
- maakt grote denk- en leerstappen
- beschikt over een goed geheugen
- heeft een brede algemene kennis en interesse
- beschikt over een groot probleemoplossend vermogen
- is in staat verworven kennis toe te passen
- is in staat nieuwe kennis te integreren met oude kennis
- beschikt over een groot analytisch vermogen

Persoonlijkheidseigenschappen:

- is taalvaardig en kan spelen met taal
- komt met creatieve en originele oplossingen
- is geestelijk vroegrijp
- houdt van uitdagingen
- beschikt over een groot doorzettingsvermogen
- is perfectionistisch ingesteld
- is veelal een intuïtieve denker
- heeft behoefte aan een zekere mate van autonomie
- is sociaal competent

Natuurlijk is het niet zo dat iedere (hoog)begaafde leerling in dezelfde mate over eigenschappen beschikt. Ook is het zo dat veel mensen enkele van deze eigenschappen bezitten zonder dat zij hoogbegaafd genoemd kunnen worden.

Ontwikkelingskenmerken en leereigenschappen

Aandachtsgebieden	Kenmerken
Taalontwikkeling	<ol style="list-style-type: none"> 1. Heeft een goede zinsopbouw 2. Maakt gebruik van een ruime woordenschat 3. Kan de eigen gedachten duidelijk onder woorden brengen
Intense betrokkenheid	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kan intens met iets bezig zijn 2. Beschikt op die momenten over veel energie
Diep denken	<ol style="list-style-type: none"> 1. Denkt diep na over levensvragen 2. Filosofeert over alledaags zaken
Kennishonger	<ol style="list-style-type: none"> 1. Is nieuwsgierig, stelt veel vragen en weet veel 2. Heeft belangstelling voor zaken die niet direct verklaarbaar zijn; ruimte, techniek, prehistorie en kunst
Logisch denken	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ziet patronen, verbanden en kan relaties ontdekken en herkennen
Fantasie en creativiteit	<ol style="list-style-type: none"> 2. Is vindingrijk en bedenkt creatieve oplossingen, ook in spelsituaties
Symboolverkenning	<ol style="list-style-type: none"> 3. Is geïnteresseerd in functie en toepassing van cijfers en letters
Sterk geheugen	<ol style="list-style-type: none"> 4. Heeft een opvallend sterk geheugen
Aanpassingsvermogen	<ol style="list-style-type: none"> 5. Heeft snel door wat er verwacht wordt en kan zich gemakkelijk aanpassen

Bijlage 2: Onderpresteren

Signalen bij onderpresteerders:

- lichamelijke signalen zoals allergieën, eczeem, hoofdpijn, buikpijn; vooral bij meisjes
- expressief of agressief naar buiten treden; vooral bij jongens
- lastig en onaangepast gedrag
- rusteloosheid of onoplettendheid
- voortdurend om aandacht vragen
- ontwikkelingsstagnatie of zelfs regressie zoals bijv. weer onzindelijk worden, op school veel eenvoudiger tekenen dan thuis, zelfs van tekenen weer terug naar krassen, ineens niet meer kunnen lezen
- perfectionisme gekoppeld aan faalangstig gedrag
- negatieve aandacht vragen door bijv. expres dingen fout te doen
- algemene gedragsproblemen
- de leerling heeft kennis die nog niet in de groep behandeld is
- bij meer ingewikkelde vragen geeft de leerling vaak het goede antwoord
- interesse in moeilijkere onderwerpen bij een werkstuk of een spreekbeurt
- steeds minder goede resultaten halen
- zeer wisselende resultaten op school
- zeer laag werktempo, onaf gerond dagelijks werk
- hekel aan werk dat veel oefening vergt (automatiseren, bijv. tafels)
- vertoont geen enkel initiatief meer
- is op school een totaal ander kind dan thuis
- vroegere interesses lijken verdwenen te zijn
- kind wil niet meer naar school
- is slecht of helemaal niet meer te motiveren
- verlies van spontaniteit
- terugtrekken
- depressieve gevoelens

Bijlage 3: Stappenplan

1. Ouders voeren een kennismakingsgesprek met de directeur of schoolcoördinator. In dit gesprek wordt ook de Intakevragenlijst kleuters benoemd en kort aangegeven wat het doel is, de inhoud en de procedure. Het is belangrijk dat ouders de vragen begrijpen en erop gewezen worden dat het om vragen gaat die zij op hun gevoel kunnen beantwoorden. Het gaat om een inschatting. Wanneer de omstandigheid vraagt om begeleid invullen, dan doet de school hiervoor een voorstel (bijv. bij anders-taligheid).
2. Een paar weken voordat het kind werkelijk start op de school, krijgen de ouders de Intakevragenlijst kleuters digitaal opgestuurd, of als geprinte versie aangereikt (zie bijlage). Zij sturen deze ingevuld terug. Ook wordt, indien van toepassing, informatie opgevraagd bij een peuterspeelzaal en/of kinderdagverblijf.
3. Directie en/of Intern begeleider bekijkt de ingevulde vragenlijst en let expliciet op aanwijzingen die duiden op een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong. Indien er aanwijzingen in deze richting zijn wordt dit besproken met de groepsleerkracht.
4. Tijdens de eerste vier schoolweken vindt er in de groep een observatie plaats door de Intern begeleider of directie met als doel om kenmerken van een ontwikkelingsvoorsprong al dan niet te signaleren.
5. Er vindt overleg plaats tussen de groepsleerkracht, coördinator of de intern begeleider over het al dan niet aanpassen van het onderwijsaanbod.
6. De groepsleerkracht vult de leerkrachtenvragenlijst in wanneer het kind 4 tot 6 weken op school zit. Om gegevens te verzamelen, kan de leerkracht gebruik maken van observaties en in gesprek gaan met het kind. In het geval er kenmerken van een ontwikkelingsvoorsprong worden geconstateerd wordt een gesprek met ouders gepland.
7. Het gesprek dat plaatsvindt tussen ouders en groepsleerkracht is bedoeld om te verhelderen en nader kennis te maken. Overeenkomende inzichten delen en uiteenlopende zienswijze bespreekbaar maken zijn belangrijke gespreksonderdelen. Bij elk besproken item kan gevraagd worden aan ouders een voorbeeld te geven of nadere uitleg. Doorvragen is een goede techniek die ingezet kan worden. Dit maakt het gesprek concreet en ouders weten zich gehoord. Ditzelfde geldt ook voor de leerkracht: het verdient aanbeveling om items te concretiseren met voorbeelden en uitleg.
8. Indien er sprake is van veel '<<' / '<' scores op, in ieder geval, de meeste vragen met een *), dan kan er sprake zijn van een achterstand op één of meer van de ontwikkelingsgebieden, omdat er dan dus is aangegeven dat de ontwikkeling in vergelijking met leeftijdgenoten 'veel minder of minder' is verlopen. Dan zal deze mogelijke achterstand verder in kaart gebracht moeten worden door nadere, gerichte observatie in samenspraak met de Intern Begeleider.
9. Indien er sprake is van veel '>' en '>>' scores op, in ieder geval, de meeste vragen met een *), dan kan er sprake zijn van een ontwikkelingsvoorsprong op één of meer ontwikkelingsgebieden. Ook dan is het belangrijk de actuele ontwikkeling per gebied te achterhalen, dit kan o.a. door gerichte observatie en door het afnemen van Cito toetsen.
10. Vervolgens wordt een plan gemaakt waarin een passend speel-/ leerstof arrangement wordt beschreven. Hierbij wordt gebruikt gemaakt van de Leerlijnen Jonge Kind. Deze vertaling naar een passend aanbod en passende begeleiding, waarbij de leerling op niveau en in samenwerking met andere leerlingen kan werken, is essentieel bijvoorbeeld 2c doelen.

11. Daarna is het aan te bevelen te werken volgens de cyclus van handelingsgericht werken (HGW) met als doel dat het kind zich voortdurend merkbaar ontwikkelt.

Stappenplan signalering en het vaststellen van de (onderwijs)behoefte groep 3 - 8

1. De beschikbare gegevens over de leerprestaties en capaciteiten van leerlingen worden geanalyseerd daarnaast worden observatiegegevens van de leerkracht meegenomen.
2. De beschikbare gegevens over de specifieke leerlingkenmerken worden geanalyseerd, waarbij aandacht is voor zowel belemmerende als stimulerende factoren en de zwakke en sterke kanten van een leerling.
3. Wanneer er signalen van (hoog)begaafdheid zijn opgemerkt, worden gericht aanvullende gegevens verzameld via de leerling, de ouders en de leerkracht, die nodig zijn om gewenste onderwijsaanpassingen en begeleiding vast te stellen. Hierbij wordt eventueel gebruik gemaakt van kader van ontwikkeling (Parnassys).
4. Om aan te kunnen sluiten bij het leerniveau van de leerling, wordt de grootte van de eventuele didactische voorsprong per vakgebied vastgesteld door middel van gegevens over het beheersingsniveau afkomstig uit: het op school gebruikte voortgangsregistratiesysteem, DLE-toetsen en individueel doortoetsen.
5. Om een nauwkeuriger beeld van de leerling te krijgen, wordt door de leerkracht en de ouders een gerichte observatie uitgevoerd met behulp van een geschikt observatielijst .
6. Er worden aanvullende gegevens verzameld over de leerling indien er zorg- of aandachtspunten zijn in relatie tot de sociale en emotionele ontwikkeling en/of werkhouding en motivatie.
7. Indien nodig wordt, in overleg met ouders en leerling en ter aanvulling op aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding, een handelingsplan opgesteld.
8. Er wordt gebruik gemaakt van beschikbare expertise op het gebied van (hoog)begaafdheid om de verzamelde gegevens te interpreteren.